

Filosoofiaolümpiaadi juhend

2022/23. õppeaastaks

Olümpiaadil võivad osaleda kõigi põhikoolide ja gümnaasiumide ning kutseõppeasutuste õpilased, kes on sündinud 2000. aastal või hiljem.

Olümpiaadi korraldus

Olümpiaad toimub kahes voorus. Eelvoorus osalemiseks tuleb kirjutada filosoofiline essee, mis saata korraldajatele hiljemalt **13. veebruariks 2023**. Lõppvoor toimub märtsi lõpus Tartus ja sinna pääsevad eelvooru essee pingerea alusel kümme parimat. Lõppvooru kolmele parimale on diplomid ja temaatilised auhinnad. Kaks parimat esindavad Eestit 2023. aasta mais rahvusvahelisel olümpiaadil Olümpias, Kreekas. Olümpiaadi viiele parimale gümnaasistile on soodustused Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli sisseastumisel. Kõik finaali pääsenud gümnaasistid saavad õiguse asuda eksamiteta õppima Tartu Ülikoolis või Tallinna Ülikoolis filosoofiat.

Eelvoor

Olümpiaadil osalemiseks tuleb kirjutada filosoofiline essee mahuga 1000–1500 sõna. Essee teemade valik:

1. Millest tuleb tänapäeval meie vastumeelsus „inimese“ vastu? Mitte kartusest, vaid pigem sellest, et meil ei ole inimesest enam midagi kartma panevat oodata; et esiplaanil kihavad ussikesed nimega „inimene“; et lootusetult keskpärane ja trööstitu „taltsas inimene“ on juba harjunud end tundma eesmärgi ja tipuna, ajaloo mõttena... (Friedrich Nietzsche, *Moraali genealoogiast*, I arutlus, 11, lk 43).

Soovituslik kirjandus

- Friedrich Nietzsche, *Moraali genealoogiast*. Tallinn: Varrak, 2015.
- Norbert Elias, *Tsiviliseerumisprotsess I*. Tallinn: Varrak, 2005.
- Karl Jaspers, *Aja vaimne situatsioon*. Tartu: Ilmamaa, 1997.
- Alain Badiou, *Eetika*. Tartu. EYS Veljesto, 2017. I ptk: Kas Inimene eksisteerib?
- William Barrett, *Eitus, lõplikkus ja inimese loomus*. Vikerkaar, 2016, nr 1.
- Michel Foucault, *Nietzsche, genealoogia, ajalugu*. Rmt Foucault, *Teadmine, tõde, võim*. Tallinn: Varrak, 2011, lk 97-130.
- Albert Camus, *Mässav inimene*. Tallinn: Vagabund, 1996.

2. Kõik, mis on, on Jumalas, ja miski ei saa olemas ega käsitatud olla ilma Jumalata.
(Baruch Spinoza, *Eetika*, lk 22)

Soovituslik kirjandus

- Baruch Spinoza, Eetika. Tartu: Ilmamaa, 2016. Ptk 1. Jumalast.
- Paul Tillich, Jumala tõelisuus. Akadeemia, nr 4, 2008.
- Traugott Vogel, Religioonifilosoofia. Tallinn: EELK Usuteaduste Instituut, 2015, lk 62-74 (Teoloogia ja religioonifilosoofia filosoofia jumalamõiste valguses).
- James W. Sire, Universumi ukseks, ptk. Teekond Itta: Ida panteistlik monism. - <http://raulpage.org/universum/uni8.html>

3. Eks teadlastel on ikka komme pikas perspektiivis peale jääda, sest nende faktivaramu ja loogika ulatub aegade alguseni, sellist pagasit või polstrit kodukootud asjaarmastajatel-filosoofidel või hobiekspertidel lihtsalt ei ole. Ja allajäämine on ju alati valus. (Tarmo Soomere, Targem ei tohi enam järele anda – intervjuu ERRile 19.03.2021)

Soovituslik kirjandus

- Toomas Lott, Kuuldused eksperdi surmast. Vikerkaar, nr 2, 2020 (veebilink: <https://www.vikerkaar.ee/archives/25848>)
- Hans-Georg Gadamer, Eksperdi piirid. – kogumik Avaliku halduse alused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1997, lk 177-190.
- Sergio Sismondo Sissejuhatus teaduse ja tehnika uuringutesse. Tallinn: TTÜ 2008, peatükid 1. ja 2.
- Jüri Engelbrecht, Teadmistest ja ennustustest. Akadeemia, nr 7, 2019.
- Tiiu Hallap, Paul Feyerabendi epistemoloogiline anarhism. Vikerkaar, nr 1-2, 1998.
- Konverentsi „Kas usaldus teaduse vastu on kadunud?“ ettekanded – ERR 26.11.2021 (veebilink: <https://novaator.err.ee/1608411464/konverents-kas-usaldus-teaduse-vastu-on-kadunud>)

4. Mida öelda „väärrika surma“, selle eutanaasia toetajate seas nii sageli kasutatava fraasi kohta? See on eksitav, segadust tekitav väljend. Surmas ei ole midagi vääritut, isegi kui sellega käib kaasas valu ja enesekontrolli kadu. Surm on inimbioloogia fundamentaalne fakt, sama fundamentaalne kui mis tahes teine inimelu osa. Kui inimelul on väärikut eluna, siis ei saa see kaotsi minna pelgalt sellepärast, et surm elule lõpu teeb, isegi kui see toimub korratul, ebameeldival viisil. - Daniel Callahan, *Eutanaasia vastu* (lk 158).

Soovituslik kirjandus

- Kogumikust Bioeetika võtmetekste, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2018:
 - James Rachels. Aktiivne ja passiivne eutanaasia.
 - Winston Nesbitt. Kas tapmine polegi hullem kui surra laskmine?
 - Daniel Callahan. Eutanaasia vastu.
 - John Hardwig. Kas meil on kohustus surra? Kurt Stellamor, Eutanaasia arstieetika ja õiguse vaatenurgast. Akadeemia, nr 11, 1995.

- Michel de Montaigne, Sellest, et filosoferimine on suurema õppimine. Rmt. *Valik 3: esseid maailmakirjandusest*. Tallinn: Perioodika, 1988.
- Külli Keerus, Kuidas suhtuda elu väärtuse teesi? Akadeemia, nr 1, 2003.

Esseele lisada kindlasti **isikuandmed** (ees- ja perekonnanimi, kool ja klass, isiklikud kontaktandmed: telefon, e-post). Essee laadida üles hiljemalt **13.02.2023 TÕ teaduskooli kodulehel** <https://www.teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/filosoofiaolumpiaad>, kust saadetakse esseed anonüümselt edasi žüriile. **Palume esitada essee failivormingus, millest on tehniliselt mugav infot välja kopeerida** (txt, doc, rtf või odt, aga nt mitte pdf).

Esseede hindamisel lähtutakse viiest kriteeriumist:

- 1) **Vastavus teemale.** Kui hästi on autor mõistnud, milliste küsimuste käsitlemine on teemast tulenevalt vajalik? Mil määral kasutab autor asjakohaseid materjale ning sobivaid näiteid? Kas esineb kõrvalekalduvusi teemast?
- 2) **Teema filosoofiline mõistmine.** Mil määral näitab autor teadmisi asjakohastest filosoofiaprobleemidest? Kui hästi kasutab autor filosoofilisi argumente ja mõisteid?
- 3) **Argumentatsiooni veenmisjõud.** Kui veenvalt ja teravalt areneb essees autori argumentatsioon? Kas autori positsioonid on selgelt väljendatud?
- 4) **Essee sisemine kooskõla.** Kas autor arendab oma argumentatsiooni nii, et selle erinevad astmed on omavahel kooskõlas?
- 5) **Originaalsus.** Kui originaalne on autori mõttekäik?

Kui mitu õpilast koguvad võrdse arvu punkte, otsustab edasipääsu kõrgem skoor argumentatsiooni veenmisjõu kategoorias.

Filosoofilise kirjutamise tehnikate kohta vt <http://filosoofiakirjutamine.weebly.com/>;
Tiiu Hallap, *Mõned mõtted filosoofiaessee kirjutamisest*:

<https://filosoofiakirjutamine.weebly.com/kirjandus-lisalugemiseks.html>

Argumenteerimise kohta vt Tiiu Hallap, Argumenteerimisoskus:

https://www.teaduskool.ut.ee/sites/default/files/teaduskool/olympiaad/eesi/fio_2018_19_argumenteerimisoskus.pdf

Vene õppekeelega koolide õpilased võivad kirjutada eelvooru essee vene keeles, kuid tuleb silmas pidada, et lõppvooru pääsemise korral tuleb eesti keeles väidelda. Lubatud on ka eelvooru essee kirjutamine inglise keeles.

Lõppvoor

Lõppvoor toimub 30.03-2.04.2023 Tartus.

Ettevalmistus (30.03-31.03)

Toimuvad loengud ja seminarid valmistamaks ette lõppvoorul osalejaid ja tulevase võitjaid rahvusvaheliseks olümpiaadiks.

Esimene võistluspäev (1.04)

1. *ülesanne* on 4-tunnine ingliskeelne essee (samasugune ülesanne on ka rahvusvahelisel olümpiaadil).

2. *ülesanne* on test loogikast. Kontrollitakse järeldamise, varjatud eelduse leidmise, väidete samasuse kindlakstegemise ning väidete eitamise oskust. (vt **Meos**, I, Loogika. Argumentatsioon. Mõtlemiskultuur, Tallinn 2003: Otsustus (28-44, e-raamatus 26-41), Otsustuste eitamine (45-52, e-raamatus 42-49), Predikaatloogika järeldused (70-79; e-raamatus 67-84) e-raamatu link: https://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Loogika.pdf; või **Grauberg**, E. Loogika, keel ja mõtlemine, Tallinn 1996; või **Vuks**, G. Traditsiooniline formaalne loogika. Tartu 1999 või **Kasak**, E. Loogika alused, Tartu 2014 (lk 59-237, eriti varjatud eelduse leidmist puudutavad ülesanded lk 216-2018, 228-229, 234-237). Loogikasümbolite valdamist ei nõuta.

Teine võistluspäev (2.04)

3. *ülesanne* on paarikaupa väitlemine ühe filosoofiaprobleemi üle (iga paar saab loosiga probleemi ning positsiooni, mida tuleb kaitsta — nt *tahtevabaduse poolt või vastu*). Väitluses hinnatakse argumentide/vastuargumentide veenvust, mõistelist selgust ja väljendusoskust. Eelmiste aastate teemade näiteid: parem on olla ise eeskuju kui eeskuju järgida; kõigil kultuuridel peaksid olema samad moraalinormid. Väitlusformaad: <https://infoaed.ee/dispuut/>

4. *ülesanne* on valikvastustega test filosoofia põhimõistete- ja teooriate kohta. Küsimused koostatakse Indrek Meose õpikus „Filosoofia põhiprobleemid“ (Tallinn 1998, võrgus: http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Filos_pohiprobleemid.pdf) käsitletud teemade põhjal, filosoofia terminite tundmist kontrollitakse Indrek Meose „Filosoofia sõnaraamatus“ (Koolibri, 2002, võrgus http://www.indrekmeos.xyz/e_raamat/Meos_I_Filosoofiasraamat.pdf) sisalduvas mahus.

Hindamine

1. ülesande eest on võimalik saada 50 punkti, ülejäänute eest a 10 punkti. Võrdsete punktide korral otsustab 1. ülesande kõrgem hinne. Olümpiaadi tulemused avaldatakse nimeliselt teaduskooli kodulehel www.teaduskool.ut.ee

Täiendav info leoluks@hot.ee

Žürii koosseis:

Leo Luks — filosoofiadoktor, Eesti Maaülikool (žürii esimees, töid ei hinda)

Heidy Meriste — TÜ filosoofiadoktorant

Märt Pöder — filosoofiamagister

Margus Vihalem — filosoofiadoktor, TLÜ Humanitaarteaduste Instituudi dotsent

Mats Volberg — filosoofiadoktor, TÜ teadur

Ada Tamme — filosoofiamagister